

ut plerique alii, hæreditatem). — Szászvárost nemzetsége örökös biróságának nevezi (*Zaz-varos, cuius præfectum, nobis-hereditaria*, Matthæus Olahus frater fungitur), mit ugyan nem lehet vala mondani.¹

HUNFALVY PÁL.

HEGEDŐS SEBESTYÉN.

Egy XVI. századbéli — minden valószínűség szerint — magyar versszerzővel találkozunk Kassa város 1561-ik évbéli jegyzőkönyveiben. Gúnyverset írt s a város magyar nemzetiségű lakosait felháborítja vele. Vallási és politikai okok játszottak közre. A magyarság 1536 óta, mikor Kassát áru-lással János király kezére játsszák, 1552-ig, mikor a város Ferdinándra visszaszáll, uralkodó elem volt s fájt neki, hogy az utóbb említett évvel leszorúlt az első helyről; talán nem is egészen ok nélkül gyanúsítják őket a németek azzal, hogy János Zsigmondhoz szítanak; másrészt a kálvinizmus nálunk karöltve lép fel a magyarsággal. Itt Kálvin vallását talán benzédi Székely István (1550), de minden bizonynyal Szegedy Gergely (1557) hirdette. Huszár Gál is (1560) hajolhatott e nézetekhez; versszerzőnket azzal gyanúsítják, hogy «éneket mondta volna, hogy szerez az eretnek Gál paprul».²

A magyarságot megbotránkoztató gúnyvers 1561-ben a napyhétén látott napvilágot s a dolog vizsgálat alá kerül.³

¹ Nicolai Olahi, metropolitæ Strigoniensis, Hungaria et Attila. Libri duo. Nunc primum ex codice Cæsareo, Olahi manu emendato, conjunctim editi. Ab Adam Francisco Kollario, Pannonio Neosolensi. Vindobonæ, 1763.

² Figyelő. 1885. 330. lap.

³ FERIA sexta Magna. Venerunt in domum domini iudicis notario præsentate statim post summam missam domini civis Sigismundus Zaba (= Szabó) literatus, Joannes Lippai, Ladislaus Zabo pannicida, Joannes Nehez, Benedictus Pap, Benedictus Nitray, Franciscus Zech, Paulus Apotecarius et accusarunt accersitum Sebastianum Hegedeos, quomodo ipse in contumeliam et opprobrium civitatis totius et præcipue ipsorum cantilenam quandam ipsorum famæ in derogamen edidisset et composuisset. Cui ipsi contradixerunt omnino, affirmantes se nunquam factiosos fuisse, sed fideles sacratissimæ Maiestatis cupieruntque, ut ille in carcerem statim mitteretur tamdiu, donec ipsi probarent ipsius hoc esse factus ad caput ipsi loquentes. Si hec ille non probaverit, quod de ipsis in ea cantilena scripsit. Itaque ipse Sebastianus omnino negat hec et dixit: Bator feiemwel yryem meg, ha en zerzettem. Et sic ivit in carcerem. Ipsi autem petiverunt literas ad oppidum Galzeechy, ut testimonia colligerent, quas iudex illis scribere iussit. (Kassa város 1561. évi jegyzőkönyvéből.)

Különösen Nyitrai Benedek nevű polgár követeli a megtorlást, kit a vers megnevezve gyanúsít árulással. Lantosunk eltagadja a szerzőséget: «Bátor fejemmel érjem meg, ha én szerzettem» — mondá.

A szerzőség azonban kisült reá s az ítélet úgy szólt, hogy vagy visszavonja a rágalmat, vagy nyelvét kivágják.* Lantos Sebestyén megkérlelte Nyitrai uramat.

Ifj. KEMÉNY LAJOS.

MI AZ A HÉTTOLLÚ BUZOGÁNY?

Jól mondja Macrobius Saturn. II. 7. 2: potestas non solum si invitet sed etiam si supplicet cogit. De nem úgy vagyunk-e minden kedves kéréssel? Bár milyen kevés az időm, mégis meg kellett ígérnem a t. szerkesztőnek, hogy e folyóirat I. számában legalább valami apróságot közlök. Czikkecském, melylyel kötelezettségemnek annyira-mennyire eleget teszek, a héttollú buzogány magyarázatát adja, amely fegyvernév, amint tudnivaló, Arany Toldijának XI. énekében fordul elő s Ilosvai Toldijából került oda. Ilosvai héttollú botnak is mondja. Ezt az utóbbit Nyelvtörténeti szótárunk nem ismeri. Csak ezeket találjuk benne: tollas bot I. 299. tollas buzogány és héttollú buzogány I. 330.

Lehr Albert Arany Toldijához írt kommentárjában a 398. lapon elmondja, hogy miután sem szótáraink sem archæologusaink nem tudtak neki határozott feleletet adni, hogy mi az a tollas bot, tollas buzogány, a maga eszétől elgondolta, hogy a buzogány «tollai» mik volnának egyebek, mint a fején lévő kiálló fokok? Megerősítette e feltevésében az, hogy a múzeumi régiséggyűjteményben őrzött buzogányok nagyobbbrészt hétfokúak.

A dolog maga el van találva; de hogy miért nevezték el a fokos fegyvert tollasnak, az még feleletre vár. A felelet pedig nagyon egyszerű. Mihelyt eszünkbe vesszük, hogy bipennis dicitur, quod ex utraque parte habeat acutam aciem,

* Egyetemes Philologiai Közlöny. 1887. 739. lap.

quasi duas pennas (Isid. or. XIX. 11.); hogy a kalapács fokát az olasz penna del martello-nak, a német Pinne am Hammer-nak mondja, egy perczig sem fogunk kételkedni rajta, hogy a szóban forgó toll nem egyéb mint ennek a penna, pinne mesterműszónak egyszerű fordítása.

Deák Farkas (Nyelvőr V. 206.) valami régi oklevélben réz pinnata-t talált; de nem bírta megérteni, hogy mi. Szarvas Gábor (u. o. 210.) így magyarázza: pinnata = olasz pennato: falx vinearia. Kár hogy nem tudni, milyen egyéb tárgyak közt van az a réz pinnata említve. Hogy Szarvas magyarázata nem helyes, az kétségtelen. Először a falx vinearia nem lehet rézből, másodsor pinnata nem pennato. Az olasz szó himnemű (Du Cange szerint: *pennatus* genus gladii ab Ital. Pennato falx), pinnata pedig nőnemű főnévvel congruál. Régi szakácskönyveinkben sütőformát vagy tepsit jelent.

Végül megemlítem, hogy a Schlüsselbart-ot is kulcs tollának mondjuk.

PONORI THEWREWK EMIL.

KOCSI CSERGŐ BÁLINT ÉLETÉHEZ.

A magyar protestáns gályarab-lelkészek szenvedéseinek egyik részese s ezen szenvedések történetének megírója, *Kocsi Csergő Bálint* pápai tanár, a gályarabságból kiszabadulta, illetőleg Helvétiaiból hazatérte után, eddigi tudomásunk szerint, jóformán elveszett szemünk előtt, idevonatkozó tudományos műveink és kézikönyveink csakis annyit említvén róla, hogy *«hazajövele után ismét Pápán volt tandr haláláig»*. Ezelőtt hat évvel azonban *Thaly Kálmán* a *«Századok»* 1885. évf. 65—68. lapján egy meglepő adalékkal szolgált Kocsi Csergő Bálint életéhez, amely szerint a gályarabságból megszabadult tudós tanár, meglehetősen előhaladott korában, *1708-tól kezdve a híres kurucz generális, Bottyán János tábori titkára volt*, sőt a generális halála után ennek özvegyét is szolgálta s még a szathmári békekötést is túlélte. Thaly Kálmán ezen közleménye után minden kétségen felül áll, hogy Bottyán János kurucz generálisnak volt egy Kocsi Csergő Bálint nevű